1. Ydelser, der har til formål at bidrage til, at familier kan bære forsørgerbyrder over for børn mellem det fyldte 16. og 21. år, der er arbejdsløse, er omfattet af begrebet »familieydelser«, således som dette er fastlagt i artikel 1, litra u), nr. i), i forordning nr. 1408/71.

2. Artikel 73 i forordning nr. 1408/71 har til formål at forhindre, at en medlemsstat kan nægte at udbetale familieydelser, fordi arbejdstagerens familiemedlemmer er bosat i en anden medlemsstat end den, i hvilken den pågældende ordning gælder. Noget sådant vil nemlig kunne afholde arbejdstagere eller selvstændige erhvervsdrivende i Fællesskabet fra at udøve deres ret til fri bevægelighed, hvilket vil være en hindring for virkeliggørelsen af dette princip. Et krav, hvorefter ret til nogle familieydelser for børn af arbejdstagere kun består, såfremt barnet som arbejdsløs står til rådighed for arbejdsformidlingen i den pågældende medlemsstat, dvs. et krav, som kun børn med bopæl i denne kan opfylde, er derfor omfattet af den nævnte bestemmelses anvendelsesområde, hvorfor et sådant krav skal anses for at være opfyldt, når barnet som arbejdsløs står til rådighed for arbejdsformidlingen i den medlemsstat, hvor det er bosat.

RETSMØDERAPPORT
i sag C-228/88 *

I — Faktiske omstændigheder og skriftlig forhandling

Giovanni Bronzino, der er italiensk statsborger, har i en årrække udøvet en lønnet beskæftigelse i Augsburg (Forbundsrepublikken Tyskland). Hans hustru Assunta og hans børn bor i Ercolano (provinsen Napoli, Italien). Bronzino har siden januar 1985 fra Kindergeldkasse modtaget børnetilskud for sine børn Nicola, Salvatore, Nino og Anna, der er født i henholdsvis 1968, 1969, 1974 og 1982.

I marts 1985 ansøgte Bronzino om børnetilskud, også for sine børn Rosa, Nunzia og Vincenzo, der er født henholdsvis den 14. august 1964, den 7. juni 1966 og den 2. juli 1967. Han fremlagde forskellige erklæringer fra arbejdsformidlingen i Ercolano udfærdiget i januar og februar 1985, hvoraf det fremgik, at Rosa, Nunzia og Vincenzo har været tilmeldt denne arbejdsformidling som arbejdssøgende (arbejdsløse) lærlinge eller arbejdere siden henholdsvis den 16. august 1984, den 16. april 1982 og den 8. januar 1985.

Ved afgørelse af 11. april 1985 afslog sagsøgte ansøgningen. Kindergeldkasse henviste herved i det væsentlige til, at der i henhold til §2, stk. 4, i Bundeskindergeldgesetz (lov om børnetilskud, herefter benævnt »BKGG«) efter det fyldte 16. år kun kan

* Processprog: tysk.

opnås børnetilskud for børn, der opholder sig inden for BKGG's geografiske anvendelsesområde som arbejdssøgende og står til rådighed for arbejdsformidlingen.

Ved dom af 21. august 1986 fik Bronzino medhold i en af ham ved Sozialgericht Augsburg anlagt sag, idet denne retsinstans annullerede sagsøgtes afgørelser og tilpligtede sagsøgte at betale Bronzino børnetilskud for Rosa, Nunzia og Vincenzo. Samtidig traf Sozialgericht bestemmelse om, at dommen ville kunne ankes, idet retten bemærkede, at det måtte antages at stride mod den tyske forfatning og artikel 73, stk. 1, i forordning (EØF) nr. 1408/71, såfremt sagsøgeren for at kunne opnå børnetilskud som omhandlet ville være nødsaget til at lade sine børn tage bopæl i Tyskland.

Dommen blev herefter anket til Bayerisches Landessozialgericht, som bemærkede, at de pågældende bestemmelser i tysk lovgivning, hvorefter tilkendelse af de deri hjemlede ydelser ikke kan ske for uddannelsessøgende og arbejdsløse med bopæl i andre EF-medlemsstater, er klare og utvetydige. Landessozialgericht fandt det dog tvivlsomt, om disse bestemmelser er forenelige med artikel 3, stk. 1, og artikel 73, stk. 1, i forordning nr. 1408/71. Såfremt reglen i sidstnævnte bestemmelse om en teoretisk bopæl har en sådan rækkevidde, at den også omfatter andre omstændigheder, der som regel har sammenhæng med bopælsstedet (f.eks. tilmelding som arbejdssøgende), og såfremt medlemsstaterne ikke, når henses til fællesskabsrettens forrang, kan opretholde ordninger, hvorefter visse rettigheder er begrænset til en medlemsstats territorium, måtte de fællesskabsretlige bestemmelser antages at finde anvendelse.

Bayerisches Landessozialgericht udsatte herefter sagen og anmodede Domstolen om at træffe afgørelse om følgende præjudicielle spørgsmål:

»Skal artikel 73, stk. 1, og artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 1408/71 eller andre fællesskabsretlige bestemmelser fortolkes således, at en vandrende arbejdstager også har krav på familieydelser i beskæftigelsesstaten, når det kun er i familiemedlemmets bopælsstat og efter dennes lovgivning, at familiemedlemmet på grund af manglende uddannelsespladser ikke kan påbegynde eller fortsætte en erhvervsuddannelse eller står til rådighed for arbejdsformidlingen som arbejdsløs, selv om disse betingelser i henhold til national ret i beskæftigelsesstaten skal være opfyldt i denne?«

Forelæggelseskendelsen blev registreret på Domstolens Justitskontor den 8. august 1988.

I medfør af artikel 20 i protokollen vedrørende statutten for EØF-Domstolen har følgende indgivet skriftlige indlæg: Giovanni Bronzino ved Sozialsekretär Luciano Fazi, Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved Jürgen Grunwald, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtiget, den tyske regering ved Martin Seidel og Meinhard Hilf som befuldmægtigede for Forbundsrepublikken Tysklands regering, den nederlandske regering ved Henri Johan Heinemann, stedfortrædende generalsekretær i Udenrigsministeriet, den portugisiske regering ved Luís Inez Fernandes, direktør i

EF-Generaldirektoratets Retsafdeling, og Sebastião Pizarro, vicedirektør i Afdelingen for Internationale Forbindelser og Aftaler vedrørende Social Sikring, og den italienske regering ved Luigi Ferrari Bravo, chef for Udenrigsministeriets Afdeling for Internationale Tvister, som befuldmægtiget, bistået af avvocato dello Stato Pier Giorgio Ferri.

På grundlag af den refererende dommers rapport og efter at have hørt generaladvokaten har Domstolen besluttet at indlede den mundtlige forhandling uden forudgående bevisførelse og efter begæring fra den tyske regering at henvise sagen til Domstolens plenum (procesreglementets artikel 95, stk. 2).

II — De relevante tyske bestemmelser

§2, stk. 4, i BKGG har siden den 1. januar 1985 været affattet således:

»Der ydes også børnetilskud for børn, der er fyldt 16, men endnu ikke 21, år, og som inden for denne lovs geografiske anvendelsesområde

1) på grund af mangel på uddannelsespladser ikke kan påbegynde eller fortsætte en erhvervsuddannelse eller

2) står til rådighed for arbejdsformidlingen som arbejdsløse.

Dette gælder ikke børn, som månedligt oppebærer 400 DM eller mere

1) i form af løbende ydelser i anledning af uarbejdsdygtighed eller arbejdsløshed eller

2) i form af overgangsgodtgørelser til tidligere tjenestemænd eller soldater eller

3) i form af en indtægt som følge af erhvervsmæssig beskæftigelse, hvorved der ses bort fra indeholdelser i form af skat og andre lovpligtige indeholdelser.

Stk. 2a og stk. 3, andet punktum, finder tilsvarende anvendelse.«

Forbundsregeringen har om baggrunden for denne ordning anført følgende:

»Manglen på uddannelsespladser og situationen på arbejdsmarkedet kan medføre, at unge ikke straks kan påbegynde den uddannelse, de påtænker at gennemføre, og at de i mellemtiden ikke er i stand til at finde et arbejde, eller at de ikke kan finde noget arbejde efter afslutningen af deres uddannelse. Når disse unge — som i almindelighed har nået myndighedsalderen — endnu ikke i kraft af deres hidtidige situation er nået så langt, at de har krav på ydelser i henhold til Arbeitsförderungsgesetz (lov om bl.a. arbejdsløshedsforsikring) i form af 'Arbeitslosengeld' eller 'Arbeitslosenhilfe', forsørges de i almindelighed fortsat af deres forældre, således som det er tilfældet med unge under uddannelse. Det er på denne baggrund rimeligt, at der til forældrene, også selv om den unge allerede er fyldt 18 år, ydes børnetilskud, således som det er tilfældet for unge under uddannelse. Denne ordning,

som er et supplement til den egentlige børnetilskudsordning, finder anvendelse på alle unge, der efter endt skolegang ikke kan finde nogen studieplads, nogen læreplads eller noget arbejde. Det bør herved sikres, at der kun kan opnås børnetilskud for unge, som står til rådighed for arbejdsformidlingen«.

III — Sammenfatning af de skriftlige indlæg for Domstolen

Sagsøgeren i hovedsagen har gjort gældende, at tyske børnetilskud efter BKGG også efter, at barnet er fyldt 16 år, er familieydelser, »der tager sigte på udligning af forsørgerbyrder« [artikel 1, litra u), i), i forordning nr. 1408/71], og som derfor skal ydes, uanset hvor barnet har bopæl. En undtagelse, f. eks. i form af en særregel vedrørende arbejdssøgende børn, fremgår hverken af Forbundsrepublikken Tysklands erklæring eller af bilag VI til forordning nr. 1408/71.

Domstolen har flere gange udtalt, at det fællesskabsretlige ligebehandlingsprincip (EØF-Traktatens artikel 7, artikel 3 i forordning nr. 1408/71) »ikke alene indebærer et forbud mod åbenlyse former for forskelsbehandling, begrundet i nationalitet, men også mod alle skjulte former for forskelsbehandling, hvorved det samme faktisk bliver resultatet, selv om forskelsbehandlingen udøves på grundlag af andre formelle kriterier« (jfr. senest dommen af 15. januar 1986 i Pinna-sagen, 41/84, Sml. 1986, s. 1, 25). Selv om bestemmelsen finder anvendelse uanset arbejdstagerens og dennes familiemedlemmers nationalitet, rammer §2, stk. 4, i BKGG efter sit indhold i første række vandrende arbejdstagere fra andre medlemsstater, hvis familie er forblevet i oprindelsesstaten, og som må forsørge denne på grundlag af deres indkomst i beskæftigelseslandet.

Kommissionen har gjort gældende, at det fremgår af affattelsen af artikel 73, stk. 1, i forordning nr. 1408/71, at den omstændighed, at familiemedlemmerne er bosat i en anden medlemsstat end den kompetente, ikke er til hinder for en ret til familieydelser eller denne rets fortsatte beståen.

Formålet med bestemmelsen er at bidrage til at opveje de ulemper for arbejdstagere og deres familiemedlemmer, som kan opstå, når en arbejdstager har gjort brug af sin ret til fri bevægelighed og udøver eller har udøvet sit erhverv i flere forskellige medlemsstater. Kravet om at være tilmeldt arbejdsformidlingen i Tyskland som arbejdssøgende eller arbejdsløs, hvilket i henhold til §2, stk. 4, i BKGG er en forudsætning for retten til børnetilskud og denne rets fortsatte beståen, er udtryk for en sådan ulempe, og denne kan kun opvejes, såfremt kravet anses for opfyldt, når den pågældende er tilmeldt som arbejdssøgende i en anden medlemsstat. Forholdet må sidestilles med tilfælde, hvor en arbejdstagers børn gennemfører et studieforløb eller en faglig uddannelse i en anden medlemsstat end den kompetente.

De årsager, der ligger til grund for, at der fortsat består en ret til familieydelser for børn, som gennemfører et studieforløb eller en faglig uddannelse i en anden medlemsstat end den kompetente, gør sig også gældende, for så vidt angår børn, der er tilmeldt som arbejdsløse i en anden medlemsstat. I begge tilfælde er det nødvendigt med børnetilskud for at støtte de pågældende familier i form

af et bidrag til, at disse kan bære de betydelige udgifter, der er forbundet med, at børnene kan gennemføre en uddannelse og opnå en rimelig beskæftigelse. Det kan ligeså vel ved en erklæring herom godtgøres, at den pågældende står til rådighed på arbejdsmarkedet i en anden medlemsstat.

Det må endvidere følge af ligebehandlingsprincippet, at når den pågældende er tilmeldt som arbejdssøgende eller arbejdsløs i en anden medlemsstat end den, hvori der er tale om at udbetale familieydelserne, skal dette sidestilles med en tilsvarende status i sidstnævnte medlemsstat. Den omtvistede betingelse, nemlig at vedkommende skal være tilmeldt arbejdsformidlingen i Tyskland som arbejdssøgende, må anses som udtryk for en skjult forskelsbehandling, idet betingelsen netop udelukker udenlandske vandrende arbejdstagere fra en ret til fortsatte familieydelser. Arbejdsløse børn af tyske arbejdstagere omfattet af ordningen i henhold til §2, stk. 4, i BKGG bor normalt i Forbundsrepublikken Tyskland og kan derfor være tilmeldt arbejdsformidlingen i Tyskland som arbejdssøgende, hvorimod dette ikke er tilfældet for arbejdsløse børn af udenlandske vandrende arbejdstagere, når de har bopæl i oprindelseslandet.

Det fremgår af statistiske oplysninger om børnetilskud fra vedkommende institution under Bundesanstalt für Arbeit, hvorefter der sondres mellem børn med bopæl henholdsvis i og uden for Forbundsrepublikken Tyskland, at forholdet ved slutningen af 1984 var det, at mere end 17% af børn af statsborgere i andre medlemsstater med bopæl i Tyskland, som havde ret til tyske børnetilskud, boede i udlandet, hvorimod tyske statsborgere med børn boende i udlandet kun repræsenterede 0,03% af samtlige tyske statsborgere med ret til børnetilskud. Dette illustrerer på slående måde den forskelsbehandling, der følger af ordningen i henhold til §2, stk. 4, i BKGG.

Det anførte om, at ordningen i henhold til §2, stk. 4, i BKGG er begrundet i et almindeligt beskæftigelsesfremmende princip og giver arbejdsformidlingen et grundlag for at bidrage til, at unge påbegynder en faglig uddannelse eller opnår en beskæftigelse, er ikke overbevisende. Det kan ud fra disse betragtninger begrundes, at der opstilles en lignende betingelse, for så vidt angår ret til arbejdsløshedsforsikringsydelser, hvorimod det anførte i forbindelse med familieydelser som de her omhandlede ganske savner relevans og derfor ikke kan begrunde, at der gælder forskellige vilkår.

Som allerede anført er formålet med børnetilskud at bidrage økonomisk til, at familier kan bære de betydelige udgifter, der er forbundet med børns uddannelse. Som det da også netop fremgår af §2, stk. 4, i BKGG, består dette behov for at støtte familier økonomisk i al den tid, der går forud for det tidspunkt, hvor barnet opnår en beskæftigelse, og dette gælder, uanset hvilken medlemsstat barnet er bosat i.

Den tyske regering har anført, at ydelser i henhold til BKGG er traditionelle sociale ydelser, der er et led i en familiepolitik, og som i overensstemmelse med artikel 5 i forordning nr. 1408/71 har været genstand for en meddelelse fra forbundsregeringen.

Baggrunden for ordningen er, at det for visse unge gælder, at deres erhvervsmæssige beskæftigelse endnu ikke har haft et sådant omfang, at de kan opnå ydelser i henhold til Arbeitsförderungsgesetz i form af »Arbeitslosengeld« eller »Arbeitslosenhilfe«. Formålet med §2, stk. 4, i BKGG er at udfylde den lakune. Når de omtvistede former for ydelser kvalificeres som børnetilskud som led i ordningen vedrørende udligning af familiemæssige forsørgerbyrder, er det, fordi unge arbejdsløse, der ikke har ret til arbejdsløshedsydelser som omhandlet, i almindelighed forsørges af deres forældre.

Der er således tale om ydelser, som må ses på baggrund af den kritiske situation på arbejdsmarkedet, der i øjeblikket hersker for unge, som overses, når ledige stillinger kan besættes, og lovgivningsmagten kan ophæve ordningen, såfremt den skønner, at situationen på arbejdsmarkedet stabiliseres i en grad, der svarer til, hvad der gjaldt i perioden før 1976.

Årsagen til de i §2, stk. 4, i BKGG opregnede betingelser, hvorefter den arbejdssøgende skal befinde sig i Forbundsrepublikken Tyskland, er, at de tyske myndigheder kun kan skaffe en uddannelsesplads eller et arbejde til en arbejdssøgende, såfremt denne står til rådighed for erhvervsvejledningen eller arbejdsformidlingen i Forbundsrepublikken Tyskland. Der er ingen særlig grund for arbejdsformidlingen i en anden medlemsstat til hurtigt og prioritetsmæssigt at formidle et arbejde til den pågældende, når den er klar over, at denne oppebærer ydelser, som den ikke selv skal udbetale. Arbejdsformidlingen i en anden medlemsstat vil således kunne være fristet til snarere at formidle et arbejde til andre arbejdssøgende, som ikke oppebærer lignende ydelser.

Det beskæftigelsesfremmende sigte, som lovgiver har haft, begrunder derfor reglen i §2, stk. 4, i BKGG om, at ret til de omtvistede ydelser forudsætter, at den pågældende befinder sig i Forbundsrepublikken Tyskland.

Forbundsregeringen gør gældende, at artikel 73, stk. 1, ikke omfatter alle former for ydelser, der udbetales som børnetilskud, men kun de former for »familieydelser«, der i almindelighed tjener til at udligne familiemæssige forsørgerbyrder, hvilket må følge af artikel 4, stk. 1, litra h), sammenholdt med artikel 1, litra u), i), i forordning nr. 1408/71. De typiske familieydelser udbetales uafhængigt af børnenes sædvanlige bopæls- eller opholdssted, forudsat at arbejdstageren har sædvanligt ophold i den stat, hvori ydelserne betales. Sådanne ydelser har ikke sammenhæng med situationen på arbejdsmarkedet, men med vilkår, der i almindelighed medfører en social byrde for arbejdstagerens familie (f.eks. faglig uddannelse eller skoleuddannelse, handicaps). Sådanne forudsætninger kan være opfyldt, også for så vidt angår børn, der opholder sig i udlandet.

Domstolen bedømmer i sin praksis ikke kontantydelser på grundlag af deres formelle betegnelse, men foretager en konkret vurdering på grundlag af det faktiske formål med ydelsen, jfr. dom af 20. juni 1985, Deak, præmis 15 (94/84, Sml. 1985, s. 1873), hvori Domstolen lagde til grund, at nogle arbejdsløshedsydelser, som blev tilkendt unge arbejdsløse, der endnu ikke havde fundet noget arbejde, ikke var familieydelser,

dom af 4. juni 1987, Campana, præmisserne 9-12 (375/85, Sml. 1987, s. 2387), hvori Domstolen antog, at begrebet »ydelser ved arbejdsløshed« i artikel 4, stk. 1, litra g), i forordning nr. 1408/71 ikke generelt omfatter enhver form for social ydelse, der har et beskæftigelsespolitisk sigte, og dom af 27. september 1988, Lenoir, præmisserne 11 og 16 (313/86, Sml. 1988, s. 5391). I disse domme har Domstolen, hvad angår familieydelser, sondret mellem ydelser, der generelt har til formål at udligne familiemæssige forsørgerbyrder, og ydelser, til hvilke der er knyttet særlige betingelser, som kun kan opfyldes i den pågældende medlemsstat, dvs. i et bestemt socialt miljø.

Det må fremgå af denne praksis, at da de omtvistede former for ydelser kun formelt er familieydelser, er de ikke omfattet af artikel 73, stk. 1, i forordning nr. 1408/71. Det gælder ifølge Domstolens praksis, at denne forordning ikke finder anvendelse på forhold, som fællesskabsretten på sit nuværende udviklingstrin åbenbart endnu ikke regulerer. Den tyske regering henviser herved til dommen af 9. juli 1975, D'Amico (20/75, Sml. 1975, s. 891), og dommen af 12. juli 1979, Brunori (266/78, Sml. 1979, s. 2705), hvori Domstolen lagde til grund, henholdsvis at der (for så vidt angår et krav på førtidspension i Forbundsrepublikken Tyskland) kunne ses bort fra en arbejdsløshedsperiode i Frankrig, og at der (for så vidt angår en fritagelse fra en forsikringspligt for håndværkere i Tyskland) kunne ses bort fra en bidragsperiode i Italien.

Forbuddet mod forskelsbehandling på grundlag af nationalitet i artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 1408/71 finder ikke anvendelse i dette tilfælde. Det er kun, fordi sagsøgerens børn er tilmeldt arbejdsformidlingen i Italien, og ikke arbejdsformidlingen i Forbundsrepublikken Tyskland — der er den myndighed, som skal føre forholdsreglerne efter Arbeitsförderungsgesetz ud i livet — at sagsøgeren ikke har det nævnte krav på de omtvistede ydelser. Dette har intet at gøre med sagsøgerens eller hans børns nationalitet. Selv om sagsøgeren eller hans børn havde været tyske statsborgere, ville der ikke bestå noget krav på børnetilskud, såfremt børnene var tilmeldt som arbejdsløse i en anden medlemsstat, idet det også i dette tilfælde ville gælde, at betingelserne i §2, stk. 4, i BKGG ikke ville være opfyldt.

Der sker heller ikke ved §2, stk. 4, i BKGG nogen skjult form for forskelsbehandling, som strider mod fællesskabsretten, da bestemmelsen har et beskæftigelsespolitisk sigte.

I øvrigt kan der kun foreligge en skjult form for forskelsbehandling på grundlag af nationalitet, når alene udlændinge som udgangspunkt berøres af den pågældende bestemmelse. Det kan ikke bestrides, at langt flere børn af udenlandske statsborgere end børn af tyske statsborgere bor i udlandet, og at det derfor først og fremmest er børn af udenlandske statsborgere, som rammes af betingelserne i §2, stk. 4, i BKGG, men også tyske familiers børn kan have varigt ophold i udlandet.

Enhver anden opfattelse af begrebet skjult form for forskelsbehandling strider mod Domstolens praksis, hvorefter forbuddet mod forskelsbehandling på grundlag af nationalitet ikke gælder enhver forudsætning for en ret, som foreligger opfyldt i en anden medlemsstat (dom af 24. april 1980, Coonan, præmis 6, 110/79, Sml. 1980, s. 1445).

Der gælder i henhold til fællesskabsretten ikke noget krav om, at beskæftigelsesfremmende foranstaltninger skal udstrækkes til andre medlemsstater. Formålet med Traktatens artikel 48 er kun, at alle arbejdstagere, der er beskæftiget i en medlemsstat, undtagelsesfrit skal have krav på at nyde godt af de relevante ordninger, og artikel 51, hvis formål er at fremme arbejdskraftens frie bevægelighed, kan ikke fortolkes således, at bestemmelsen opstiller et krav om, at enhver betingelse for en ret til en socialsikringsydelse også skal anses for opfyldt, når den pågældende forudsætning foreligger opfyldt i udlandet.

For så vidt angår beskæftigelse, stiller forordning nr. 1408/71 nogle begrænsninger med hensyn til betingelser, der foreligger opfyldt i udlandet (artiklerne 67-71), hvilket Domstolen har anset for foreneligt med Traktatens artikel 51. Det fremgår af de nævnte bestemmelser, at når en arbejdstager står til rådighed for arbejdsformidlingen i en anden medlemsstat, sidestilles dette ikke med, at han står til rådighed for arbejdsformidlingen i den stat, hvori han gør krav på en social ydelse, der er et led i arbejdsmarkedspolitikken.

Den italienske regering har gjort gældende, at en bestemmelse, hvorefter familiemedlemmets manglende bopæl i beskæftigelseslandet medfører et bortfald eller en indskrænkning af den pågældende arbejdstagers rettigheder, er diskriminatorisk over for arbejdstageren i dennes egenskab af person, der gør brug af sin ret til fri bevægelighed inden for Fællesskabet.

Såfremt det anses for afgørende, at det pågældende barn er tilmeldt arbejdsformidlingen eller følger en faglig uddannelse i Tyskland, får den tyske bestemmelse et særligt indhold, hvorefter den må sidestilles med en »bopælsklausul«. Når en bestemmelse påtvinger nogen — som en betingelse for at opnå eller bevare en ret — bestemte handlinger, der i praksis kun kan gennemføres dér, hvor vedkommende bor, og når bestemmelsen herudover på tvingende måde fastlægger det sted, hvor dette skal ske, må den anses som en tilsløret bopælsklausul.

En sådan national bestemmelse må derfor utvivlsomt stride mod artikel 73, stk. 1, i forordning nr. 1408/71, for så vidt arbejdstagerens familiemedlems bopælssted derved er uden betydning for kravet på ydelserne.

Princippet om, at medlemsstaternes områder sidestilles, kan finde anvendelse, for så vidt angår beskyttelse af vandrende arbejdstagere (dom af 15. oktober 1969, S. Ugliola, 15/69, Sml. s. 93, angående hensyntagen til militærtjeneste).

Den nederlandske regering har gjort gældende, at en arbejdstager og dennes familiemedlemmer for at have krav på familieydelser fuldt ud skal opfylde betingelserne i henhold til lovgivningen i beskæftigelseslandet, idet kun eventuelle betingelser med hensyn til familiemedlemmernes bopælssted som følge af princippet om en teoretisk bopæl ikke må inddrages.

Hvad angår en bestemmelse om, at ret til børnetilskud for arbejdsløse familiemedlemmer forudsætter, at vedkommende som arbejdssøgende er tilmeldt arbejdsformidlin-

gen i beskæftigelseslandet, udspringer der ikke af reglen om en teoretisk bopæl i artikel 73, stk. 1, en forpligtelse til at sidestille en tilmelding hos arbejdsformidlingen i en anden medlemsstat med en tilmelding hos arbejdsformidlingen i beskæftigelseslandet. En sådan forpligtelse følger heller ikke af andre fællesskabsretlige bestemmelser.

Den portugisiske regering har gjort gældende, at så længe en vandrende arbejdstagers børn har bopæl i en medlemsstat, må dette sidestilles med bopæl i den kompetente medlemsstat. Dette følger utvetydigt af fællesskabsretten, idet det er nødvendigt såvel for en effektiv gennemførelse af princippet om arbejdskraftens frie bevægelighed (Traktatens artikel 48 og den afledte ret, som supplerer bestemmelsen) som for en overholdelse af ligebehandlingsprincippet, for så vidt angår social sikring (Traktatens artikel 51 og de bestemmelser i afledt ret, som supplerer bestemmelsen).

Det anførte om, at en tilmelding hos arbejdsformidlingen i den kompetente medlemsstat også kræves for statsborgere i denne stat og af statsborgere i andre medlemsstater, som udøver en beskæftigelse dér, er kun tilsyneladende udtryk for en opfyldelse af ligebehandlingsprincippet i forordning nr. 1408/71. De vanskeligheder, der er forbundet med at opfylde betingelserne for en tilmelding hos arbejdsformidlingen i den kompetente stat, rammer i meget højere grad børn af vandrende arbejdstagere, der bor i en anden medlemsstat. Dette medfører en skjult form for forskelsbehandling af den art, som Domstolen flere gange har grebet ind over for (jfr. f.eks. dommen af 15. januar 1986 i Pinna-sagen, 41/84, Sml. 1986, s. 1).

J. C. Moitinho de Almeida
Refererende dommer